

Car je svoje obećanje i održao iako tek poslije dvije godine, te je Osijek 1809. godine dobio povelju slobodnog kraljevskog grada, a Osječani su to veselo proslavili na velikoj narodnoj svetkovini, koja se održala podno kamenog križa.³

Godine 1832. na ledini oko kamenog križa vidjeli su Osječani opet Turke. Poznati je naime bosanski buntovnik Husejin Gradašćević, »Zmaj od Bosne« bio prebjegao preko Save u Austriju i sa dvije stotine odličnih bosanskih plemića bio godinu dana interniran u Osijeku. Tada je povremeno sa svojimagama izvodio vojne vježbe na ledini kod kamenog križa.⁴ Godine 1866. justificiran je kao posljednji na tom stratištu neki vojnik, rodom negdje oko Podravske Slatine, koji je za vrijeme svoga dopusta ubio svoga strica.⁵

9. II. 1885. rano jutrom nađena je u jarku kod kamenog križa umorena i opljačkana Adela Desati, udova osječkog apotekara. Ona je bila dobrotvorka osječke sirotinje i po njoj se sadašnja Ulica Republike dugo godina zvala Desatičina ulica.⁶

Oko 180 godina dakle narod je iz bliže i dalje okoline Osijeka hodočastio na ovo mjesto. Naročito su značajna hodočašća cigana, koji su svake godine na takozvani suhi petak (dan iza Spasova) u masama dolazili pod spomenik kamenog križa i tu po cijelu noć održavali svoje ceremonije: jadikovanja, oplakivanja i zavjetovanja.

A kako se kameni križ nalazio u sklopu glasijsa oko tvrđavskih bedema, te bio smješten u samom zelenilu, postao je omiljelo šetalište i izletišta osječkih građana.

Prema tome spomenik kamenog križa nije samo sakralni spomenik, jer ima i svoju lokalnu povjesnu tradiciju. Budući da je ugrožen uslijed stvaralačke dinamike modernog Osijeka, smatrao sam kao konzervator za grad i kotar Osijek potrebnim, da sakupim ove historijske podatke o njemu i da ga arhitektonski i fotografski snimim.

ZUSAMMENFASSUNG DAS »STEINERNE KREUZ«

In diesem Aufsatz bringt der Autor die historische Darlegung eines Denkmals in Osijek, »Steinernes Kreuz« genannt. Dieses Denkmal hat zwar keine besondere architektonische oder künstlerische Geltung, ist aber von lokal-historischer Bedeutung für die Stadt Osijek.

Der Platz auf welchem dieses Denkmall im 18. Jahrhundert erbaut wurde, war durch das ganze 18. Jahrhundert der Richtplatz der Festung Osijek, und zugleich die Grabstätte aller an diesem Platz hingerichteten, unter denen sehr viele auch unschuldig ums Leben kamen. Deshalb war dieses Denkmal durch 180 Jahre ein Ort der Pilgerfahrt aus der näheren und weiteren Umgebung.

Der Aufsatz ist mit der Absicht das Andenken an dieses lokale Denkmal zu bewahren geschrieben, weil eine ernste Drohung besteht, das es der Dynamik der modernen Stadt Osijek geopfert werden müßte.

Die historischen Einzelheiten, die dieses Denkmal betreffen, wurden verschiedenen bisher veröffentlichten historischen und literarischen Aufsätzen sowie den Dokumenten des städtischen Archivs entnommen.

³ Dr. Franjo Buntak: Osijek, Kralj. i slob. grad, Osječki zbornik II. i III. str. 134.

⁴ Milko Cepelić, op. cit.

⁵ i ⁶ Milko Cepelić, op. cit.